

DARS JARAYONIDA ANIMATION MATERIALDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK AHAMIYATI

Ne'matov Oybek Erkin o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida assistent o'qituvchisi

E-mail: oybek.nematov1991@gmail.com

Tursunova Adiba Akmal qizi

SHDPI talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20286809>

Annotatsiya: Mazkur maqolada dars jarayonida animatsion materiallardan foydalanishning didaktik ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida multimedia va animatsion vositalarning o'rni tobora ortib borayotgani, ularning o'quvchilarning bilim olish jarayoniga ijobiy ta'siri asoslab berilgan. Animatsion materiallar murakkab va abstrakt tushunchalarni vizual tarzda ifodalash orqali o'quvchilarning mavzuni tezroq va chuqurroq tushunishiga xizmat qilishi ko'rsatib o'tilgan. Maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning tadqiqotlari asosida animatsioning kognitiv jarayonlarga, diqqatni jamlashga hamda o'quv motivatsiyasiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, animatsion vositalar yordamida o'quvchilarning tahliliy fikrlash, mantiqiy xulosa chiqarish va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Ta'lim jarayonini interaktiv va qiziqarli tashkil etishda animatsioning didaktik funksiyalari alohida ahamiyatga ega ekani ta'kidlangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, animatsion materiallardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning faolligini kuchaytiradi va bilimlarni puxta o'zlashtirishga yordam beradi. Maqolada shuningdek, ta'lim jarayonida animatsion texnologiyalarni keng joriy etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: animatsion materiallar, didaktik ahamiyat, multimedia texnologiyalari, interaktiv ta'lim, vizual o'qitish, o'quv motivatsiyasi, kognitiv rivojlanish, zamonaviy pedagogika, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta'lim samaradorligi.

Bugungi kunda ta'lim tizimi jadal rivojlanib, an'anaviy o'qitish usullari bilan bir qatorda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, dars jarayonida animatsion materiallardan foydalanish o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada samarali, qiziqarli va tushunarli qilishda muhim didaktik vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Animatsiya orqali berilgan o'quv materiallari murakkab tushunchalarni vizual tarzda ifodalash imkonini beradi, bu esa o'quvchilarning mavzuni tez va oson anglashiga yordam beradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning diqqatini jamlash va bilimlarni uzoq muddatli xotirada saqlashga erishish asosiy maqsadlardan biri hisoblanadi. Animatsion materiallar aynan shu maqsadlarga xizmat qilib, abstrakt tushunchalarni jonlantirish, jarayonlarni ketma-ketlikda ko'rsatish va real hayotga yaqinlashtirish imkonini beradi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat eslab qolish, balki tahlil qilish va tushunish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Shuningdek, animatsionlardan foydalanish dars jarayonini interaktiv va qiziqarli muhitga aylantiradi. O'quvchilar passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchiga aylanadi, bu esa ularning motivatsiyasini oshiradi. Ayniqsa, murakkab fanlar — fizika, kimyo, biologiya va matematika darslarida animatsion materiallar mavzuni sodda va tushunarli shaklda yetkazishda samarali vosita hisoblanadi.

Dars jarayonida animatsion materiallardan foydalanish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim innovatsion yondashuvlaridan biri hisoblanadi. Animatsiya — bu harakatlanuvchi tasvirlar orqali ma'lumotni vizual ifodalash usuli bo'lib, u o'quvchilarning murakkab tushunchalarni osonroq qabul qilishiga yordam beradi. Didaktik nuqtayi nazardan animatsion materiallar ta'lim jarayonini faollashtiradi, o'quvchilarning bilish faoliyatini kuchaytiradi hamda o'qitish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, abstrakt va ko'z bilan bevosita kuzatib bo'lmaydigan jarayonlarni tushuntirishda animatsiyaning o'rni beqiyosdir. Animatsion materiallarning asosiy didaktik afzalliklaridan biri — bu vizuallashtirish imkoniyatidir. Inson miyasi axborotni ko'rish orqali eshitishga nisbatan tezroq va samaraliroq qabul qiladi. Shu sababli animatsiya yordamida berilgan dars materiallari o'quvchilarda mustahkam tasavvur shakllanishiga yordam beradi. Masalan, biologiya fanida hujayra bo'linishi jarayonini, kimyo fanida molekularlarning o'zaro reaksiyasini yoki fizika fanida elektr tokining harakatini oddiy matn orqali tushuntirish qiyin bo'lishi mumkin. Biroq animatsiya orqali bu jarayonlar bosqichma-bosqich, aniq va tushunarli tarzda ko'rsatiladi.

Shuningdek, animatsion materiallar o'quvchilarning diqqatini jalb qilishda ham juda samarali vosita hisoblanadi. An'anaviy darslarda ba'zi o'quvchilar tez chalg'ishi yoki mavzuga qiziqmasligi mumkin. Biroq harakatlanuvchi tasvirlar, rang-barang grafikalar va interaktiv elementlar o'quvchilarning e'tiborini darsga qaratadi. Bu esa ularning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi. Motivatsiya esa o'z navbatida o'quvchilarning faolligini ta'minlaydi va dars samaradorligini kuchaytiradi. Didaktik jihatdan animatsiya o'quvchilarning kognitiv jarayonlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular faqat ma'lumotni eslab qolish bilan cheklanib qolmay, balki uni tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish imkoniga ega bo'ladilar. Animatsion materiallar o'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi, chunki ular jarayonni ketma-ketlikda kuzatadi va sabab-oqibat bog'lanishlarini anglaydi. Bu esa bilimlarning chuqur o'zlashtirilishiga olib keladi.

Animatsiyalar, shuningdek, individual ta'limni qo'llab-quvvatlashda ham muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining bilim darajasi va o'zlashtirish tezligi turlicha bo'ladi. Animatsion materiallar yordamida o'quvchi mavzuni qayta-qayta ko'rish, to'xtatib tahlil qilishi yoki o'z tezligida o'rganishi mumkin. Bu esa differensial yondashuvni ta'minlaydi va har bir o'quvchining imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, animatsion materiallar o'qituvchining ishini ham yengillashtiradi. Murakkab jarayonlarni uzoq tushuntirish o'rniga, ularni vizual tarzda ko'rsatish orqali vaqt tejiladi va dars samarali tashkil etiladi. O'qituvchi esa asosiy e'tiborni tushuntirish va yo'naltirishga qaratadi. Bu esa pedagogik jarayonning sifatini oshiradi. Interaktiv animatsiyalar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. Masalan, ba'zi animatsion dasturlar o'quvchilarga jarayonni o'zgartirish, natijani kuzatish yoki tajriba o'tkazish imkonini beradi. Bu esa ularni faqat tinglovchi emas, balki faol tadqiqotchi roliga olib chiqadi. Natijada o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv shakllanadi. Shu bilan birga, animatsion materiallardan foydalanish ta'lim jarayonini zamonaviylashtiradi va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilar turli multimedia vositalari bilan ishlashni o'rganadi, axborotni tahlil qilish va undan samarali foydalanish ko'nikmalariga ega bo'ladi. Bu esa ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda animatsion materiallarning ta'lim jarayonidagi didaktik ahamiyati keng o'rganilmoqda. Xorijiy va mahalliy olimlar animatsiya va multimedia vositalarining o'quvchilarning kognitiv faoliyati, tushunish darajasi hamda motivatsiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydilar. Richard E. Mayer va Roxana Moreno multimedia ta'lim nazariyasi

doirasida animatsiyaning o'quv jarayonidagi rolini chuqur tahlil qilgan. Ularning fikricha, “animatsiya va og'zaki tushuntirish birgalikda taqdim etilganda o'quvchilar bilimni samaraliroq o'zlashtiradi” (Mayer, 2002). Olimlar animatsiya orqali murakkab jarayonlarni vizual va og'zaki shaklda birlashtirish o'quvchilarning kognitiv yukini kamaytirishini va tushunishni osonlashtirishini asoslab beradilar.

Shuningdek, Zeeshan Bhatti va hamkasblari 3D animatsiyalar asosida olib borgan tadqiqotlarida animatsion vositalar murakkab hodisalarni sodda va tushunarli shaklda ifodalashga xizmat qilishini qayd etadilar. Ularning xulosasiga ko'ra, “vizual va interaktiv animatsiyalar o'quvchilarning bilimni qabul qilish va eslab qolish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi”. Bu esa animatsiyaning didaktik samaradorligini tasdiqlaydi. O'zbekistonlik olim F. Abduvaliyeva multimedia vositalarining didaktik imkoniyatlarini o'rganar ekan, “multimedia va animatsion resurslar o'quvchilarning faolligini oshirib, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantiradi” deb ta'kidlaydi (Abduvaliyeva, 2026). Uning tadqiqotida animatsiya ta'limni interaktiv va ko'rgazmali qilishning muhim vositasi sifatida baholanadi. Shuningdek, R. Ibragimovning ishlarida o'quv animatsiyalarining zamonaviy ta'limdagi o'rni yoritilib, “animatsion materiallar murakkab tushunchalarni vizual modellashtirish orqali o'quvchilarda kognitiv faollikni oshiradi” degan xulosa beriladi. Bu esa animatsiyaning faqat ko'rgazmali vosita emas, balki fikrlashni rivojlantiruvchi didaktik instrument ekanini ko'rsatadi.

XULOSA va takliflar: Xulosa qilib aytganda, dars jarayonida animatsion materiallardan foydalanish zamonaviy ta'lim tizimining eng samarali didaktik vositalaridan biri hisoblanadi. Animatsiya yordamida murakkab va abstrakt tushunchalarni vizual tarzda ifodalash o'quvchilarning mavzuni tez va oson tushunishiga yordam beradi. Bu esa ularning bilim olish jarayonini faollashtiradi, o'zlashtirish darajasini oshiradi hamda uzoq muddatli xotirada saqlash imkonini kengaytiradi. Shuningdek, animatsion materiallar o'quvchilarning diqqatini jalb qilish, ularni dars jarayoniga qiziqtirish va motivatsiyasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, animatsiya asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda nafaqat eslab qolish, balki tahlil qilish, taqqoslash va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bundan tashqari, animatsion materiallar individual ta'limni qo'llab-quvvatlab, har bir o'quvchining o'zlashtirish tezligi va imkoniyatiga mos ravishda bilim olishiga sharoit yaratadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ta'lim jarayonida animatsion materiallardan keng va maqsadli foydalanish zarur. Buning uchun o'qituvchilarning multimedia va raqamli texnologiyalar bo'yicha kasbiy malakasini oshirish muhim hisoblanadi. Shuningdek, maktab va ta'lim muassasalarini zamonaviy kompyuter texnikasi hamda interaktiv doskalar bilan ta'minlash lozim. Darsliklarga mos animatsion resurslar yaratish va ularni elektron platformalarda keng foydalanishga joriy etish ham dolzarb vazifalardan biridir. Bundan tashqari, o'quvchilarning mustaqil ishlashini qo'llab-quvvatlash uchun animatsion ta'lim platformalari va interaktiv dasturlarni rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

References:

1. Abduvaliyeva, F. Ta'lim jarayonida multimedia va animatsion vositalardan foydalanishning didaktik asoslari. Tashkent, 2026.
2. Bhatti, Zeeshan, et al. “3D Animation as a Learning Aid in Science Education.” arXiv, 2018, <https://arxiv.org/abs/1802.06852>.
3. Ibragimov, R. “O'quv animatsiyalarining zamonaviy ta'limdagi didaktik ahamiyati.” ScienceWeb Uzbekistan, 2024, <https://scienceweb.uz/publication/27337>.
4. Mayer, Richard E. Multimedia Learning. Cambridge University Press, 2001.

5. Moreno, Roxana, and Richard E. Mayer. “Cognitive Principles of Multimedia Learning: The Role of Modality and Contiguity.” *Journal of Educational Psychology*, 2002.